

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بررسی تفاوت‌های نسلی ارزش‌های اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن: مورد مطالعه شهر قدیم هشتگرد

حجیه بی‌بی رازقی نصرآباد^۱ * لیلا فلاح‌نژاد^۲

چکیده

در چند دهه اخیر، جامعه ایران تغییرات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی را تجربه کرده است و انتظار می‌رود متأثر از جریان‌های صنعتی‌شدن و شهرنشینی تغییراتی در ارزش‌ها و نگرش‌های افراد صورت پذیرد. هدف اصلی این مقاله، بررسی تغییرات نسلی ارزش‌های اجتماعی و تحلیل عوامل مؤثر بر آن است. داده‌ها با استفاده از پیمایشی که در سال ۱۳۹۳ بر روی ۳۷۹ نفر از شهروندان شهر قدیم هشتگرد انجام گرفت، جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد تفاوت آماری معنی‌داری در ابعاد مختلف نظام ارزشی نسل‌های مختلف وجود دارد و گرایش نسل جوان به ارزش‌های سنتی کاهش یافته است؛ با این حال این تفاوت‌ها به قدری نیست که بتوان آن را به تضاد ارزش‌های نسلی تعبیر کرد. حتی نمی‌توان طبق نظر اینگلههارت طبقه‌بندی از مادی و فرامادی ارائه داد. در واقع نسل جوان ترکیبی از ارزش‌های سنتی و مدرن و یا تلفیقی مادی - فرامادی دارد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیونی عوامل مؤثر بر ارزش‌های اجتماعی نشان داد دو متغیر ارتباطات و نوع رسانه تأثیر آماری معنی‌داری بر ارزش‌های اجتماعی در نسل جوان دارد. در نسل میانسال ارزش‌های اجتماعی تحت تأثیر سه متغیر رضایت از زندگی، پایگاه اقتصادی و اجتماعی و نوع رسانه است و در نسل بزرگسال، ارزش‌های اجتماعی تحت تأثیر

۱. استادیار جمعیت‌شناسی، مؤسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور، نویسنده مسئول
(hajjiih.razeghi@psri.ac.ir)

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات
(l_fallahnezhad@yahoo.com)

رضایت از زندگی است.

واژگان کلیدی: نسل، تغییرات ارزشی، ارزش‌های اجتماعی، ارزش‌های اقتصادی، ارزش‌های فرهنگی، هشتگرد.

فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی ♦ سال هفتم ♦ شماره بیست‌وششم ♦ بهار ۹۷ ♦ صص ۲۲۶-۱۹۷

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۸/۱۱ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۱۰/۲۰

مقدمه

کنش‌ها و رفتارهای افراد، آگاهانه یا ناخودآگاه، بر اساس ارزش‌های درونی آنان صورت می‌گیرد. ارزش‌ها در بعد روانی و فردی مهمترین منبع برای جهت‌گیری درک و شناخت از خود و در بعد اجتماعی، مجموعه‌ای از عقاید و نگرش‌ها هستند که فرد طی فرایند جامعه‌پذیری آنها را می‌آموزد و خود را با قواعد و هنجارهای جامعه هماهنگ می‌سازد (نیک‌گهر، ۲۸۱: ۱۳۷۲).

ارزش، به معنای تلقی خوب یا بد یک فرد از یک چیز است؛ به تعبیری، آنچه که از نظر فرهنگی خوب، مطلوب، مناسب یا بد، غیرمطلوب و نامناسب تلقی می‌شود (محسنی، ۱۳۷۹: ۳۸۰). ارزش‌ها از موضوع‌هایی هستند که مورد توجه بسیاری از حوزه‌ها (فلسفه، دین، تربیت، اقتصاد، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی) بوده است. درک دو مسئله مهم جامعه‌شناختی یعنی تغییرات اجتماعی و نظم اجتماعی، نیازمند فهم ارزش‌های اجتماعی است و بدون مطالعه ارزش‌ها و تغییرات آنها قادر به درک تحولات اجتماعی نخواهیم بود، همچنان که برای فهم نظم اجتماعی از ارزش‌ها بی‌نیاز نیستیم. به‌ویژه در چند دهه گذشته تغییرات اقتصادی، فناورانه، اجتماعی و سیاسی، فرهنگ‌های جوامع گوناگون را دستخوش تحول و دگرگونی ساخته است. اگرچه دگرگونی‌های فرهنگی تدریجی است، اما بازتاب آن در عرصه‌های گوناگون زندگی مردم جوامع آشکار می‌شود. از این رو برای درک انگیزه‌ها، اعتقادات و اقدامات مردم راهی جز درک عناصر فرهنگی و دگرگونی‌های رخ داده در بخش‌های گوناگون آن در پیش رو نداریم و از آنجا که یکی از مهم‌ترین و درونی‌ترین لایه‌های فرهنگ هر جامعه را ارزش‌های آن تشکیل می‌دهند، مطالعه و بررسی ارزش‌های جوامع و تحولات آنها ما را قادر به درک نگرش‌ها و کنش‌های اجتماعی نسل‌های مختلف در عرصه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و... خواهد کرد.

حوادث و تغییراتی چون صنعتی شدن، جریان‌های توسعه اقتصادی، سیاسی و... نسل نویی را از نظر نیازها، انتظارات و افکار و ارزش‌ها به وجود می‌آورند. چنین تغییراتی،

به ویژه هنگامی که در یک برهه زمانی نسبتاً کوتاه با هم رخ دهند، نظام و ارزش‌های نسل‌های جدید و قدیم را به‌طور مضاعف از یکدیگر متفاوت می‌سازند.

جامعه‌ای که در مرحله‌ی گذار قرار دارد استعداد و آمادگی بیشتری برای تولید تفاوت‌های نسلی دارد. در چند دهه اخیر، جامعه ایران در مسیر تغییرات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی قرار گرفته و وقایعی نظیر انقلاب، جنگ و سپس گسترش ارتباطات و اطلاعات و تغییراتی تحت عنوان مدرنیته و جهانی شدن اتفاق افتاده است. در حال حاضر، در جامعه ایران نسلی که دارای تجربه جنگ و انقلاب بود، در کنار نسلی زندگی می‌کند که فاقد این نوع تجربه است و این خود ممکن است موجب تغییراتی در ارزش‌ها، نگرش‌ها و الگوهای رفتاری و سبک‌های زندگی نسل جوان با نسل‌های قدیمی شود. علاوه بر این وقایع، گسترش سطح سواد عمومی و به‌خصوص در میان زنان و افزایش تحصیلات دانشگاهی، شهرنشینی، گسترش ارتباطات، دسترسی به اطلاعات گسترده از طریق رشد رسانه‌ها، افزایش مشارکت اقتصادی و اجتماعی زنان از جمله فرایندهای اساسی تغییرات اجتماعی که جامعه ایران به خود دیده است (رازقی نصرآباد و سرایی، ۱۳۹۳). این تغییراتی مجموعه‌ای از ارزش‌های نوین را با خود به همراه می‌آورد. گرایش‌های جدید تا حدود زیادی در میان نسل‌های جوان تر نفوذ می‌کند، با جانشین شدن نسل‌های جوان‌تر به جای نسل‌های قبل، جهان‌بینی متداول در این جوامع دگرگون می‌شود (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۱).

با توجه به حجم و وسعت تغییرات حادث شده، که اشکالی از روابط اجتماعی جدید و الگوهای فرهنگی جدید را به دنبال آورده است، بررسی تحول ارزش‌های نسلی می‌تواند در میان پژوهشگران مسائل اجتماعی از اهمیت شایانی برخوردار باشد. در همین راستا، در ادبیات جامعه‌شناسی دهه‌های اخیر، بسیاری از متفکران موضوع تفاوت نسل‌ها را یکی از عمده‌ترین پدیده‌های جامعه جدید تلقی کرده‌اند. ادعای اصلی این است که در جامعه جدید در کنار تفاوت‌های طبقاتی، قومی و نژادی، دو مؤلفه جدید با عنوان «تفاوت جنسی» و «تفاوت نسلی» شکل گرفته است. زن بودن در مقابل مرد بودن، و جوانی در مقابل پیری و کودکی تا حدود زیادی روند تحولات اجتماعی و فرهنگی را توجیه می‌کند. به‌میزانی که جامعه توسعه می‌یابد و در روند نوسازی قرار می‌گیرد به همان نسبت بر تفاوت نسل‌ها افزوده می‌شود. از این رو، بر خلاف گذشته، کودکی، نوجوانی، جوانی و میانسالی و پیری فقط به‌عنوان مؤلفه‌های جمعیتی مطرح نیستند، بلکه مؤلفه‌هایی اجتماعی و فرهنگی محسوب می‌شوند که منشأ حرکت‌های بسیاری هستند (آزاد ارمکی، ۱۳۸۰: ۵۸).

در این مقاله، هدف اساسی، بررسی تغییر ارزش‌های اجتماعی و تفاوت آن در میان سه نسل جوان، میانسال و بزرگسال است. میدان مطالعه این تحقیق، شهر قدیم هشتگرد از شهرهای استان البرز است. این شهر در دو دهه اخیر شاهد رشد شاخص‌هایی چون صنعتی شدن، شهرنشینی، رشد و گسترش مراکز آموزش عالی، باسوادی، جوانی جمعیت، گسترش وسایل ارتباط جمعی، مهاجرت گسترده از شهرهای اطراف، رشد طبقات متوسط فرهنگی و اقتصادی و مجاورت با شهر جدید هشتگرد، به‌عنوان یک شهر نوپا با فرهنگ جدید و خاص شهرنشینی بوده است. چنین تغییرات و شاخص‌هایی بر روی ارزش‌های اجتماعی گروه‌های نسلی بی‌تأثیر نیست و انتظار می‌رود این تحولات اقتصادی، سیاسی و فرهنگی بیش از همه گروه‌ها دامن جوانان را بگیرد و منجر به تغییر نگرش‌ها و ارزش‌های آنها با نسل‌های پیشین شود. حال با توجه به حجم گسترده تغییرات در شهر قدیم هشتگرد طی دو دهه اخیر این سؤال مطرح است که ارزش‌های اجتماعی در ابعاد مختلف در میان نسل‌های مختلف چگونه است و عوامل مؤثر در تحول ارزش‌های اجتماعی نسل جوان، میانسال و بزرگسال کدام است؟

۱. پیشینه تحقیق

برخی از پژوهش‌ها و مطالعات انجام گرفته در این حوزه، ارزش‌های بین‌نسلی را با توجه به رویکرد شکاف یا گسست نسلی مورد بررسی قرار داده‌اند. برخی نیز به نوعی تفاوت ارزشی و گسست فرهنگی در میان نسل‌ها اشاره داشته‌اند. شکاف نسلی، در واقع نوعی شکاف اجتماعی است و شکاف‌های اجتماعی به معیارها و مرزهایی دلالت دارند که گروه‌های اجتماعی را از یکدیگر جدا می‌سازند و یا در تقابل با یکدیگر قرار می‌دهند. به‌عبارت دیگر، شکاف‌های اجتماعی بیانگر خطوط تمایز و تعارضی است که بر سر هنجارها و ایستارهای اجتماعی، سویه‌ها و کارکردهای اجتماعی - فرهنگی گروه‌های مختلف فعال و یا مؤثر در بافت اجتماع وجود دارد و گاه و بیگاه این گروه‌ها را به اشکال و علل مختلف رویاروی هم قرار می‌دهد. به تعبیر دیگر، شکاف‌های اجتماعی خطوط رقابت و منازعه بر سر هنجارها، باورها، ارزش‌ها، شأن و منزلت، اقتدار و... اجتماعی هستند (تاجیک، ۱۳۸۱: ۳۶۷). برخی وجود تعارض و تضاد بین نسل‌های مختلف را شکاف نسلی دانسته‌اند و معتقدند گسست و شکاف نسلی در ایران زمانی اتفاق می‌افتد که نسلی به پارادایم مدرنیته و نسلی به پارادایم سنتی معتقد باشد. در این صورت دو شیوه فکری،

اجتماعی، اقتصادی و دینی براساس پارادایم سنت و مدرنیته شکل می‌گیرد و نسل‌های متفاوت براساس شیوه‌های مختلف عمل می‌کنند (چیت‌ساز قمی، ۱۳۸۶: ۹۸). برخی نیز معتقدند گسست نسلی، محصول انقطاع فرهنگی - اجتماعی است و منظور از انقطاع فرهنگی - اجتماعی، شکل‌گیری شکاف بنیادی به لحاظ فرهنگی (عدم توافق معنایی و شناختی) و اجتماعی (عدم وفاق در ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی) است که به رفتارهای هم‌جهت منجر خواهد شد. در این صورت افراد جامعه در قالب گروه‌های فرهنگی - اجتماعی متفاوت به تفاسیر متضاد و متفاوت از زندگی، آینده و تاریخ خود پرداخته و از الگوهای رفتاری متفاوت تبعیت می‌کنند (آزاد ارمکی، ۱۳۸۲: ۲۳۱).

معیدف (۱۳۸۳) در مقاله‌ای با عنوان «شکاف نسلی یا گسست فرهنگی (بررسی شکاف نسلی در ایران)» به بررسی چهار دیدگاه می‌پردازد: ۱. دیدگاه کسانی که از وجود شکاف نسلی در ایران دفاع می‌کنند ۲. دیدگاه کسانی که به تفاوت نسلی قائل‌اند و نه شکاف یا گسست نسلی ۳. دیدگاه کسانی که مسئله اصلی را گسست فرهنگی می‌دانند و نه گسست نسلی و ۴. دیدگاه افرادی که با بیم و امید به این پدیده نظر دارند و معتقدند شرایط فعلی پتانسیل گسترش تفاوت نسلی را تا سرحد شکاف نسلی دارد، منوط به اینکه مدیریت صحیح نشود. در این مطالعه، با استفاده از داده‌های دو طرح ملی تحول ارزش‌ها و نگرش‌ها در سال ۷۹ و ۸۲ شکاف نسلی در ایران بررسی شده است. بر اساس یافته‌های این مطالعه، در هر سه حوزه ارزش‌های دینی، سیاسی و اجتماعی در برخی زمینه‌ها تفاوت آشکاری میان جوانان و بزرگسالان مشاهده نمی‌شود و در برخی زمینه‌ها، نه تنها تفاوت زیادی در میان جوانان و بزرگسالان دیده می‌شود، بلکه این تفاوت در طی زمان بیشتر نیز شده است. در مجموع، بر اساس این مقاله، جامعه ایران با پدیده گسست فرهنگی مواجه است و نه شکاف نسلی.

بر اساس مطالعه آزاد ارمکی با عنوان «شکاف نسلی در ایران» ۷۴ درصد پاسخگویان ابراز داشته‌اند که امروزه جوانان، قواعد رفتاری گذشته را رعایت نمی‌کنند. با این وجود، حدود ۸۰ درصد از نسل جوان خود را از لحاظ اجتماعی و اخلاقی موظف به رعایت حال و وضع پیران خانواده می‌دانند (آزاد ارمکی، ۱۳۸۰: ۶۹).

یوسفی در مطالعه‌ای با عنوان «شکاف بین نسل‌ها» ابعاد مختلف شکاف ارزشی بین نسل‌ها را بررسی کرد. نتایج تحقیق در کل، شکاف در ارزش‌های نسل والدین و فرزندان‌شان را نشان داد. بیشترین شکاف بین پدران و فرزندان‌شان در ارزش‌های اجتماعی

و در مراتب بعدی، در ارزش‌های سیاسی و ارزش‌های اقتصادی است. تیموری (۱۳۷۷) در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی مقایسه نظام ارزش‌های پسران و پدران و عوامل مؤثر بر آن در شهر تهران» نشان داد اولویت‌های ارزشی پدران به ترتیب شامل ارزش‌های مذهبی، اجتماعی، اقتصادی، علمی، سیاسی و هنری است. اولویت‌های ارزشی پسران به ترتیب شامل ارزش‌های اقتصادی، علمی، مذهبی، اجتماعی، سیاسی و هنری است. پدران و پسران در مورد ارزش‌های اقتصادی، علمی، مذهبی، اجتماعی، سیاسی و هنری اختلاف ارزشی و در مورد ارزش‌های اجتماعی، مذهبی و هنری دارای بیشترین تفاوت ارزشی هستند. ملکشاهی (۱۳۸۵) در مطالعه‌ای با عنوان «شکاف نسلی جوانان (۱۵-۲۵ سال) با نسل انقلاب (۴۲-۵۲ سال)؛ مطالعه موردی شهر ایلام» نشان داد بین دو نسل از نظر جهت‌گیری ارزشی تفاوت دیده می‌شود. استفاده بیشتر از رسانه‌های جمعی خارجی توسط نسل جوان، شکاف ارزشی آنها را با نسل انقلاب عمیق‌تر می‌سازد.

آزاد ارمکی و غفاری (۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان «جامعه‌شناسی نسلی در ایران» میزان تفاوت نسلی بین نسل‌های مختلف در ایران را بررسی کردند. با توجه به یافته‌های تحقیق، توافق نسلی در میان نسل‌ها و بر پایه مقولاتی چون اهمیت بالای خانواده، ملیت ایرانی، گذران اوقات فراغت با خانواده، تأکید بر ارزش‌های تلفیقی (مادی و فرامادی)، اهمیت موسیقی سنتی، اهمیت فردگرایی و تأکید بر آزادی فردی و مالکیت خصوصی وجود دارد. از طرف دیگر، تفاوت‌هایی میان نسل‌ها در حوزه‌های ارزشی، فردگرایی، مشارکت، دین‌گرایی، خانواده، نوگرایی، غرور ملی و گروه‌های مرجع وجود دارد.

توکلی نیز مطالعه‌ای با عنوان «بررسی ویژگی‌های دو نسل در چارچوب نظام ارزشی دختران و مادران» انجام داده است. جامعه آماری، دانش‌آموزان دختر مقطع دوم متوسطه آموزش و پرورش منطقه ۵ (۵۳۰۹ نفر) و نیز مادران آنها بود و تعداد ۲۰۳ نفر شامل ۱۰۲ دانش‌آموز و ۱۰۱ مادر حجم نمونه تحقیق است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که شکاف نسلی میان مادران و دختران وجود ندارد. همچنین شباهت‌های ارزشی دو نسل مادران و دختران در طبقه ارزش‌های مادی بیشتر است و بر عکس، تفاوت‌های ارزشی دو نسل بیشتر در سطح ارزش‌های معنوی است. گرایش هر دو نسل به ارزش‌های معنوی و به‌ویژه ارزش‌های مذهبی و اخلاقی بالاست و لذا بیش از آن که تضاد میان نسل‌ها وجود داشته باشد، وفاق و همگرایی است (توکلی، ۱۳۸۲).

آزاد ارمکی و غیاثوند (۱۳۸۳) در کتاب «جامعه‌شناسی تغییرات فرهنگی در ایران» در

صدد پاسخ به این سؤال بودند که ارزش‌های جامعه در ابعاد مختلف چگونه تحول یافته‌اند. حجم نمونه تعداد ۲۵۳۰ نفر از مردان و زنان ۱۵ سال به بالای مناطق روستایی و شهری استان‌های مختلف کشور است. بر اساس یافته‌های این تحقیق، تمایل به ارزش‌های سیاسی نزدیک به ۶۰ درصد بوده و همچنین بیشتر افراد به جناح‌های میانه‌رو تمایل دارند. به علاوه، تقریباً نیمی از افراد نمونه از توسعه و عملکرد دموکراسی رضایت دارند. در زمینه ارزش‌های اجتماعی، بر اساس شاخص‌های آماری، بیش از نیمی از افراد حجم نمونه احساس خوشبختی می‌کنند و به همین ترتیب از وضعیت زندگی، درآمد، انتظام زندگی، اعتماد اجتماعی و روابط بین فردی رضایت بیشتری دارند. در زمینه ارزش‌های خانوادگی بیشتر افراد به مؤلفه‌های سنتی در زندگی خانوادگی اعتقاد دارند. در زمینه ارزش‌های دینی تحقیق نشان می‌دهد که مذهب همچنان جایگاه کنونی خود در زندگی اجتماعی و فردی را حفظ کرده‌اند، اما در به‌جای آوردن مناسک مذهبی می‌توان از اختلاف در عقاید مردم یاد کرد.

محسنی (۱۳۷۹) در تحقیقی با عنوان «آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی - فرهنگی در ایران» نشان داد در میان ارزش‌های مورد بررسی، سلامت و آبرو هر دو در یک جایگاه و به‌عنوان برترین ارزش‌ها قرار دارند و در مرتبه بعد، درستکاری مطرح می‌شود که بیشتر جنبه فرهنگی و مذهبی دارد. علم و دانش در مرتبه سوم است و ثروت، نقش چهارم را دارد، مقام و شهرت نیز در ردیف پنجم و ششم قرار دارند. همچنین به نظر می‌رسد جامعه ما در مسیر حرکت به طرف ارزش‌های مادی‌گرایانه است و حداقل زمینه تظاهر این ارزش‌ها در نیمرخ فرهنگی جامعه شهری قوی است. نتایج این تحقیق بر نقش تحصیلات در تحول ارزش‌ها تأکید دارد و مقطع تحصیلی دیپلم متوسطه و پس از آن دانشگاه، از تعیین‌کننده‌ترین مقاطع در دگرگونی عقاید و ارزش‌هاست.

۲. چارچوب نظری تحقیق

تفاوت‌های ارزشی، به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی تفاوت‌های نسلی مورد توجه محققان مختلف قرار گرفته است. از این رو در رابطه با تفاوت‌های نسلی، ارزش‌ها دو دسته از نظریات مورد استفاده قرار می‌گیرند؛ دسته اول مربوط به نظریات مطرح شده در مورد «ارزش‌ها» است و دسته دوم مربوط به تئوری‌های «نسل» است. صاحب‌نظران مختلف به

صور مختلف ارزش‌ها را طبقه‌بندی کرده‌اند. آلپورت^۱ از جمله صاحب‌نظرانی است که معتقد بود که آدمی ارزش‌هایش را می‌شناسد و اینکه کدام‌یک از ارزش‌ها قدرت و تسلط بیشتری بر رفتار داشته باشند، انگیزه حرکت انسان را شکل می‌دهند. وی نظام ارزش‌های فردی را در شش بعد نظری، اقتصادی، زیبایی‌شناختی، اجتماعی، سیاسی و دینی طبقه‌بندی کرده است (شولتس، ۱۳۷۸: ۲۷۹-۲۷۸).

اسپیندلر^۲ ارزش‌ها را به دو دسته ارزش‌های سنتی و ارزش‌های پدیدآینده (جدید) تقسیم کرده است. ارزش‌های سنتی شامل اصول اخلاقی خالص^۳ شایستگی یا احترام؛ صرفه‌جویی؛ از خودگذشتگی و محدودیت امور جنسی؛ اصل توفیق - کاری؛ اصالت فرد؛ توفیق - محوری؛ آینده - محوری و ارزش‌های مدرن شامل اجتماعی بودن یا قابلیت معاشرت؛ نسبی بودن اخلاق؛ رعایت دیگران؛ اصل اصالت لذت و خوشی؛ حال - محوری و مطابقت با گروه است (آزاد ارمکی و غفاری، ۱۳۸۳: ۶۰).

اینگلههارت^۴ با استفاده از مقیاسی که حاوی دوازده ارزش است، تفاوت ارزش‌های مربوط به هر نسل را مورد توجه قرار داده است. این گویه‌ها عبارتند از: افزایش رشد اقتصادی، اطمینان از قدرت و اقتدار ملی، افزایش حقوق مردم و دخالت دادن آنها در نحوه اداره جامعه‌شان، تلاش برای زیباسازی شهرها و روستاها، ثبات اقتصادی، مبارزه با جرم و جنایت، پیشرفت به‌سوی جامعه‌ای که در آن اندیشه ارزشمندتر از پول و ثروت باشد، حرکت به‌سوی جامعه‌ای انسانی‌تر، استقرار نظم در جامعه، دخالت دادن مردم در تصمیمات مهم دولتی، مبارزه علیه تورم و حمایت از آزادی بیان و مطبوعات (آزاد ارمکی و غفاری، ۱۳۸۳: ۶۶-۶۵).

در رابطه با مفهوم نسل‌ها نیز صاحب‌نظران مختلفی اظهار نظر کرده‌اند. مانهایم، از جمله اولین نظریه پردازانی است که مفهوم نسل را وضع کرد. وی با ارتباط دادن نسل به‌عنوان موقعیتی جمعی با رشد تفکر در جوامع مدرن، آن را به‌صورتی تاریخی - اجتماعی صورت‌بندی کرد. جامعه‌شناسی نسلی مانهایم با تأکید بر مفهوم «واحد نسلی»^۵ که به‌معنای گروه سنی - زیستی است، دارای چندین ویژگی است: هر نسلی در جریان اجتماعی و

-
1. Alport
  2. Spindler
  3. Piuritaran
  4. Ronald Inglehart
  5. Generation Unit

تاریخی دارای موقعیت مشترکی است که حوزه‌های کسب تجربه نسل را تعیین می‌کند؛ براساس طبقه‌بندی‌های اقتصادی - اجتماعی دارای سرنوشت و علقه مشترکی هستند و دارای هویت واحد بر اساس تجربه مشترک هستند (آزادارمکی و غفاری، ۱۳۸۳: ۳۰-۲۸). از نظر مانهایم، واحد نسلی، واحدی اجتماعی است با ساختار مشترک، سیستم ظرفیتی مشترک، خودآگاهی مشترک و کنش متقابل اجتماعی در میان اعضاء در این میان، مانهایم بر دگرگونی نسلی تأکید ویژه‌ای دارد. آنچه اختلاف واحدهای نسلی را افزایش می‌دهد، دگرگونی‌های سریعی است که در حوزه‌های اجتماعی - سیاسی و فکری رخ می‌دهند. بنابراین از نظر مانهایم، دگرگونی و افزایش ستیزه بین نسل‌ها رابطه‌ای متقابل دارند؛ بدین معنی که دگرگونی به تشدید ستیزه بین نسل‌ها می‌انجامد.

گیدنز، نسل‌ها را همدوره‌ای‌های اجتماعی می‌داند که در طول زمان ترسیم شده‌اند. بنابراین همان‌گونه که زمان می‌گذرد و با جریان آن نسل‌های متفاوت شکل می‌گیرند، همان‌گونه هم می‌توان تحولات زمان را مؤید و عامل نسل‌های متفاوت دانست. گیدنز با پیوند دادن زمان و مکان با هم به تمایزات مهمی در میان نظم سنتی و نظم مدرن اشاره می‌کند. فاصله‌گیری زمانی - مکانی یکی از ویژگی‌های مدرنیته است که با خلق ارتباطات پیچیده و گسترده بر زندگی روزمره انسان‌ها تأثیر می‌گذارد. در چنین شرایطی، نسل‌ها در معرض تجربه‌های جهانی قرار می‌گیرند. در تفکر گیدنز، نسل پیش از آنکه متغیر مستقل باشد، متغیری وابسته است که از تحولات گوناگون تکنولوژیکی، اطلاعاتی، سیاسی و فرهنگی متأثر می‌گردد و در همان حال بر زمینه‌های محلی و بازاندیشی زندگی خویش تأثیر می‌گذارد. با این حساب می‌توان گفت که گیدنز بیشتر در مورد جایگاه نسلی عصر مدرن حرف می‌زند، چرا که معتقد است رکود نظم سنتی و ارتباطات محدود نسل‌های گذشته، آنها را از تداومی ساختاری برخوردار می‌ساخت (کسل، ۱۳۸۴: ۲۹۳-۲۹۰). یکی از مفاهیم اساسی که گیدنز مطرح می‌کند، مفهوم «بازتابندگی»^۱ است. بازاندیشی، یکی از ویژگی‌های مدرنیته و زمینه‌های معرفتی انسان مدرن است. نسل‌های جدید مدام در پی بررسی و سنجش زندگی خویش و تعاملات و صورت‌بندی هویتی خویش هستند. این امر در تقابل با نسل‌های گذشته که «گذشته را به خاطر در بر گرفتن و تداوم بخشیدن به تجربه نسل‌ها مورد احترام قرار می‌دادند» وضوح بیشتری می‌یابد (گیدنز، ۱۳۸۰: ۴۶-۴۵). در

عصر جدید از نو شروع کردن مفهوم خود را تا حدود زیادی از دست می‌دهد. زیرا تکرار روش‌های گذشته تنها در صورتی تحقق می‌یابد که آن روش‌ها به‌طور بازتابی قابل توجه باشند (گیدنز، ۱۳۸۳: ۱۲۷-۱۲۲). با توجه به مباحث مطرح شده، به نظر می‌رسد گیدنز بیش از آنکه در فکر ذهنیت نسل‌ها باشد، دل‌مشغول فرایند دیگری به نام «مدرنیت» است و از این منظر می‌خواهد به پیامدهای آن در گذر زمان و در میان نسل‌های گوناگون بپردازد.

اینکلهارت با طرح نظریه دگرگونی ارزش‌ها، به چگونگی و چرایی تغییر و تحولات فرهنگی و ارزش‌ها و نگرش‌های جوامع پرداخته است. اینکلهارت سیر تطور و تکامل جوامع را همانند بسیاری از نظریه پردازان مدرنیزاسیون سنتی، مدرن و پست مدرن می‌داند؛ اما با محتوای نظری متفاوت و در جهت نظریه تغییر ارزش‌ها و نگرش‌ها. وی مشخصات جوامع سنتی، مدرن و پسامدرن را در جنبه‌های مختلف به شرح جدول زیر بیان می‌کند.

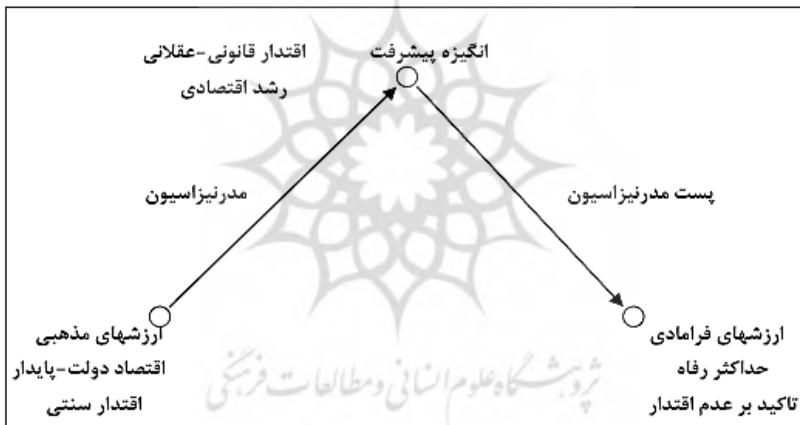
جدول ۱. انواع جامعه سنتی، مدرن و پست مدرن همراه با ارزش‌های فردی و سیستم اقتدار آنها از نظر اینکلهارت

نوع جامعه	جامعه سنتی	جامعه مدرن	جامعه پسامدرن
هدف اصلی جامعه	بقا در اقتصاد دولتی پایدار	نهایت رشد اقتصادی	حداکثر آسایش ذهنی
ارزش‌های فردی	مذهب‌های سنتی و هنجارهای محلی	انگیزه به دست آوردن کار (انگیزه ترقی)	افزایش‌های فرامادی و فرامدرن
سیستم اقتدار	اقتدار سنتی	اقتدار قانونی - عقلانی	عدم پذیرش هر نوع اقتدار، هم اقتدار قانونی و هم اقتدار دینی

منبع: (اینکلهارت ۱۹۷۷: ۷۵)

ارزش‌های فردی غالب در جامعه سنتی، ارزش‌های اجتماعی و مذهبی سنتی هستند، که در گذار جامعه سنتی به جامعه مدرن جای خود را به انگیزه پیشرفت و ترقی می‌دهند، به دنبال آن با گذر از جامعه مدرن به جامعه پست مدرن، انگیزه پیشرفت به‌عنوان ارزش غالب دوره مدرنیزاسیون جای خود را به ارزش‌های فرامادی و غیرفیزیولوژیک می‌دهد. به عبارت دیگر، مدرنیزاسیون حرکت از جامعه کشاورزی به صنعتی را تسهیل می‌کند. تحول از جامعه‌ای با جهان‌بینی که به‌وسیله اقتصاد دولتی شکل گرفته بود، در آن تحرک اجتماعی تقبیح می‌شد و تأکید بر سنت و موقعیت انتسابی، تعهدات عمومی و هنجارهای مطلق مذهبی بود، به سمت یک جهان‌بینی که موفقیت اقتصادی، فردگرایی، نوآوری با هنجارهای اجتماعی به‌طور روزافزون انعطاف‌پذیرتر و سکولارتر همراه است. امروزه برخی از این

تمایلات به مرزهای خود رسیده‌اند - در بعضی از جوامع پیشرفته صنعتی - جایی که تغییر جهت دیگری به خود گرفته است. در گذار از جوامع سنتی به مدرن، ارزش‌ها و هنجارهای مذهبی جای خود را به انگیزه پیشرفت می‌دهد؛ جامعه‌ای که با انباشت اقتصادی برای افراد و رشد اقتصادی برای جامعه، نیازهای فیزیولوژیک افرادش را مرتفع می‌سازد. این تحول راه را برای گذار از جامعه مدرن به پست مدرن تسهیل می‌کند. جایی که رشد رفاه مادی فشارهای زیستی بر انتخاب انسانی را کاهش می‌دهد و افراد را متکی بر انتخاب خود می‌کند. و انگیزه پیشرفت جای خود را به کیفیت زندگی می‌دهد. جایی که افزایش فرامادی‌گری، ارزش‌های خودشکوفایی را برمی‌انگیزاند (اینگلهارت، ۲۰۰۴ و ۱۹۷۷) بدین گونه اینگلهارت روند تغییر هنجارها و ارزش‌های جوامع سنتی به مدرن و مدرن به پست مدرن را ترسیم می‌کند. شکل زیر نشان‌دهنده سیر تحول تاریخی ارزش‌هاست.

نمودار ۱. سیر تغییر و تحول تاریخی ارزش‌ها

منبع: (خالقی‌فر، ۱۳۸۱)

اینگلهارت در آثار متأخر خود، از دو بعد اساسی ارزش‌های بین‌فرهنگی^۱ سخن به میان می‌آورد که با فرایندهای مدرنیزاسیون و پست مدرنیزاسیون در ارتباط است. لذا جهت‌گیری‌های ارزشی افراد را می‌توان بر اساس این دو بعد با یکدیگر مقایسه کرد و نقشه بین فرهنگی جوامع را ترسیم نمود. این دو بعد عبارتند از:

1. Cross-Cultural Values

۱. ارزش‌های سنتی در مقابل ارزش‌های سکولار - عقلانی^۱

۲. ارزش‌های بقا در مقابل ارزش‌های خودشکوفایی^۲ (Inglehart, 2004: 11).

بعد اول - ارزش‌های سنتی در مقابل ارزش‌های سکولار - عقلانی، تضاد و تفاوت میان جوامعی که در آنها دین و ارزش‌های دینی بسیار با اهمیت است با جوامعی که این چنین نیست را نشان می‌دهد. این دو نوع ارزش‌ها در جوامع با دو نوع اقتدار همراه هستند. در جوامعی که دین با اهمیت است و ارزش‌ها، ارزش‌های سنتی هستند، اقتدار سنتی و ایدئولوژی‌های دینی حاکم است. در جوامع با ارزش‌های سکولار و عقلانی، اقتدار جوامع با ارزش‌های سنتی، خانواده و افتخار به آن بسیار با اهمیت است. غرور ملی، احترام برای اقتدار به طور منفعلانه، و تأکید بر هم‌نوایی اجتماعی تا ناسازگاری، از خصیصه‌های این جوامع است. افراد بر نقش‌های جنسیتی و هنجارهای جنسی تأکید فراوان دارند و برای بالابردن توان پیش‌بینی از هنجارها و ارزش‌های دینی مطلق حمایت می‌کنند. به‌طور کلی، در چنین جوامعی بر اطاعت از اقتدار سنتی (معمولاً اقتدار دینی) بسیار تأکید می‌شود و تعهدات عمومی و هنجارهای مشترک برجسته هستند. اما در جوامعی که ارزش‌های سکولار و عقلانی حاکم است، دیدگاه‌ها و جهت‌گیری‌های ارزشی آنها برعکس مطالب فوق است. در یک جهان بینی سکولار، اقتدار حاکم مشروعیتش از هنجارهای قانونی - عقلانی می‌آید تا دینی، و در این جوامع تأکید بر کیفیت زندگی، موفقیت فردی و انباشت اقتصادی است. در چنین جوامعی، فرسایش کنترل‌های اجتماعی دینی، فضای گسترده و آزادی را در مقابل استقلال افراد باز می‌کند. اما این استقلال با تعهدات رو به گسترش به دولت همراه است؛ بدین معنی که اقتدار سنتی دین جایش را به اقتدار دولت می‌دهد (Inglehart, 2004: 11; Inglehart & Welzel, 2004). بعد ارزش‌های بقاء در مقابل ارزش‌های خودشکوفایی، عنصر مرکزی و کلیدی این بعد شامل قطبی شدن بین ارزش‌های مادی گرایانه و فرامادی گرایانه است. شواهد گسترده در جوامع غربی که امنیت مسلم فرض می‌شود، حاکی از یک تغییر بین نسلی از تأکید بر امنیت اقتصادی و جانی به سمت تأکید فزاینده بر ارزش‌های خودشکوفایی، سعادت ذهنی^۳ و کیفیت زندگی است. این بعد

---

1. Traditional Values VS. Secular -Rational Values

2. Survival Values VS. Self Expression Values

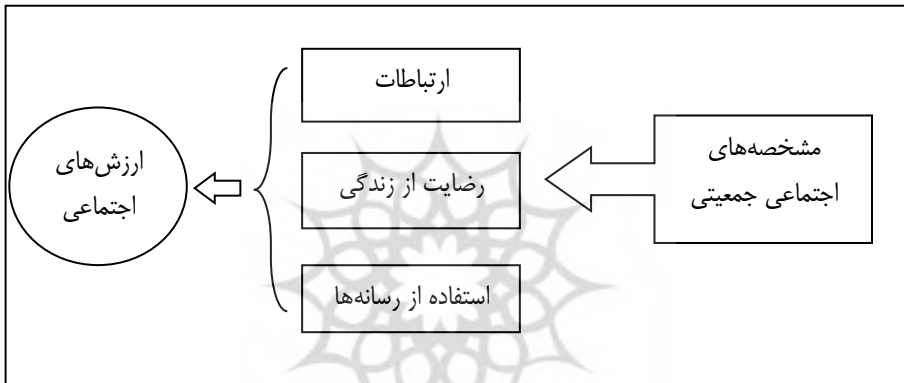
3. Subjective Well-Being

نشانگانی از اعتماد، بردباری، سعادت ذهنی، فعالیت‌های سیاسی و خودشکوفایی را منعکس می‌کند که در جوامع پسا صنعتی با سطوح بالای امنیت همراه است. در طرف مقابل، در جوامع با ناامنی و سطوح پایین رفاه، تمایل به تأکید بر اهداف امنیت اقتصادی و جانی در صدر همه اهداف و نیازها قرار دارد. از خارجی‌ها، تنوع قومی و تغییرات فرهنگی احساس تهدید می‌کنند. این قضایا منجر به ناشکیبایی^۲ در برابر همجنس‌بازی، روابط نامشروع جنسی و دیگر ناهنجاری‌ها نسبت به معیارهای سنتی می‌شود و بر نقش‌های جنسیتی سنتی تأکید ورزیده می‌شود (Inglehart, 2000: 25). بی‌شک، بر هر یک از جوامع سنتی و مدرن اقتداری حاکم است. در جوامع سنتی اقتدار سنتی دینی، در جوامع مدرن اقتدار قانونی - عقلانی دولت، ولی در جوامعی که پست مدرن به آنها اطلاق می‌شود و با ظهور ارزش‌های خودشکوفایی همراه است، دیگر اقتدار و ایدئولوژی‌های دینی و دولتی سابق معنایی ندارد. در جوامع پست مدرن، مطلق بودن هر دوی اقتدارها به زیر سؤال می‌رود (Inglehart & Welzel, 2004) در مدرنیسم، رها شدن انسان‌ها از اقتدار دینی با مسلط شدن اقتدار دولت همراه بود ولی هر دوی این اقتدارها در تغییر پست مدرنیته جای خودشان را به فردگرایی^۳ می‌دهند، که در آن حقوق فردی بر هر تعهدی اولویت دارد.

مرور مطالعات نشان می‌دهد پژوهش‌ها و مطالعاتی که تحولات ارزشی را مد نظر قرار داده‌اند، اکثراً با استفاده از چارچوب نظری اینگلهارت و نظریه دگرگونی ارزش‌ها انجام شده که همراه با مختصات زمینه‌ای به بررسی و تحقیق ارزش‌های مهم زندگی از جمله ارزش‌های دینی، خانوادگی، اجتماعی، سیاسی و مادی - فرامادی پرداخته‌اند. از این رو چارچوب نظری این تحقیق نیز مبتنی بر نظریه دگرگونی و تحول ارزشی اینگلهارت است. بر این اساس، انتظار داریم هر چه در سطوح نسلی پیش می‌رویم، جهت‌گیری ارزشی از ارزش‌های سنتی و مادی به سوی ارزش‌های عقلایی و خودشکوفایی باشد. البته در این مطالعه ما قصد آزمون کلیت نظریه اینگلهارت را نداریم؛ چرا که اولاً، خیزش فرامادیگری برای کشورهای در حال توسعه از جمله ایران با فرهنگ نیمه‌سنتی نیمه‌مدرن معنایی ندارد، و خود اینگلهارت هم به آن اشاره کرده و دوماً، واسطه قراردادن متغیر اولویت‌های ارزشی

-
1. Trust
  2. Tolerance
  3. Intolerance
  4. Individualism

مادی و فرامادی در تحلیل‌ها به طوری که تمامی جهت‌گیرهای اجتماعی و ارزشی افراد را بر اساس آن تحلیل کنیم مقدور نیست. زیرا در جوامعی که تعداد فرامادی‌گرایان بسیار کم هستند این متغیر، متغیر تبیین‌کننده خوبی نیست. بنابراین ما در این مطالعه متغیر اولویت‌های ارزش مادی و فرامادی را می‌سنجیم اما آن را در مدل تحقیق وارد نمی‌کنیم. علاوه بر آن، اینگلهارت سطح توسعه اقتصادی - اجتماعی، سطح تحصیلات، سن، میزان ارتباطات، وضعیت اقتصادی و رضایت از زندگی و شهرنشینی را از عوامل مؤثر بر ارزش‌های افراد می‌داند (اینگلهارت، ۱۳۷۳). بر همین اساس، در این پژوهش از عوامل فوق به‌عنوان متغیرهای مستقل جهت بررسی ارزش‌های اجتماعی استفاده می‌شود.

نمودار ۲. مدل مفهومی تحقیق

۳. روش تحقیق

این تحقیق حاصل پیمایشی است که در سال ۱۳۹۳ در شهر هشتگرد استان البرز انجام شد. اطلاعات از طریق پرسشنامه ساخت یافته گردآوری شد و جمعیت آماری شامل کلیه افراد ۱۸ سال به بالا ساکن در شهر هشتگرد هستند که براساس نتایج سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۰، ۳۱۵۸۲ می‌باشند. با استفاده از فرمول حجم نمونه کوکران و پذیرش خطای نمونه‌گیری ۰/۰۵ تعداد ۳۷۹ نفر به‌عنوان حجم نمونه برآورد شدند. با توجه به هدف مطالعه، نمونه به‌دست آمده باید به سه گروه جوان (۱۸ تا ۲۹ سال)، میانسال (۳۰ تا ۵۵ سال) و بزرگسال (۵۶ سال به بالا) تقسیم می‌شود. از این رو با استفاده از روش نمونه‌گیری

تخصیص متناسب با حجم نمونه، نمونه‌هایی متناسب با جمعیت در این گروه‌های سنی انتخاب شدند. بدین ترتیب ۱۶۳ نفر گروه‌های سنی ۱۸ تا ۲۹ سال به‌عنوان نسل جوان، ۱۷۶ نفر در گروه‌های سنی ۳۰ تا ۵۵ سال به‌عنوان نسل میانسال و ۴۱ نفر از گروه‌های سنی ۵۶ سال و بالاتر به‌عنوان نسل بزرگسال در نظر گرفته شد.

واحد تحلیل فرد و روش نمونه‌گیری به‌صورت نمونه‌گیری چند مرحله‌ای است؛ یعنی در مرحله اول به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای است. بدین صورت که با در نظر گرفتن متغیر پراکندگی جغرافیایی، کل شهر به پنج قسمت شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تقسیم شد. در داخل هر یک از خوشه‌ها از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای استفاده شد؛ بدین ترتیب که براساس تعداد بلوک‌های هر خوشه، سهمیه هر خوشه مشخص شد. در واقع در هر یک از خوشه‌ها تعداد ۱۳ تا ۱۷ بلوک به روش تصادفی سیستماتیک انتخاب شدند. در مجموع ۷۵ بلوک انتخاب گردید. در داخل بلوک‌ها، اقدام به انتخاب ساختمان‌ها (پلاک‌های مسکونی) و در نهایت خانوار نمودیم. انتخاب ساختمان‌ها عموماً بر این اساس آغاز شد که پرسشگر به ضلع جنوب شرقی بلوک مراجعه و اولین خانه را انتخاب و مصاحبه انجام می‌گرفت. منازل بعدی با استفاده از یک رقم تصادفی برای فاصله‌گذاری از منزل قبلی و شمارش پلاک‌ها انجام گرفت.

متغیر وابسته در این پژوهش، ارزش‌های اجتماعی است. ارزش‌های اجتماعی در این مطالعه در سه طبقه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی تعریف شده است. ارزش‌های فرهنگی در دو مؤلفه (غرور ملی و تقید به مناسک مذهبی)، ارزش‌های اجتماعی در پنج مؤلفه (علم و دانش، درست‌کاری، مقام و ازدواج) و ارزش‌های اقتصادی با استفاده از یک مؤلفه (پول‌گرایی) شاخص‌سازی، و تفاوت‌ها و تحولات نسلی بر اساس آنها مورد بررسی قرار گرفت.

نحوه سنجش متغیر ارزش‌های مادی - فرامادی دقیقاً بر اساس کارهای اینگلهارت صورت گرفت. برای سنجش این متغیر از مقیاس چهار ارزشی اینگلهارت استفاده شده که در پیمایش ۱۹۷۰ مورد استفاده قرار گرفته است. برای سنجش این متغیر دو اولویت مهم پاسخگویان پرسیده شد. پاسخگویانی که دفاع از آزادی بیان و مطبوعات و مشارکت بیشتر مردم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی را به‌عنوان اولویت اول و دوم انتخاب کنند، فرامادی گرا

بررسی تفاوت‌های نسلی ارزش‌های اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن ... ۲۱۳

هستند و پاسخگویی که مقابله با تورم و افزایش قیمت‌ها (گرانی) و حفظ نظم، امنیت و قانون در جامعه را جزء اولویت‌های اول و دوم دارند، مادی‌گرا هستند. اما کسانی که گزینه اول فرامادی و دوم مادی را به ترتیب به‌عنوان اولویت اول و دوم انتخاب کنند، التقاطی فرامادی‌گرا نام می‌گیرند؛ کسانی که بر عکس این عمل کنند، التقاطی مادی‌گرا هستند.

همچنین بر اساس مدل نظری اینگلهارت، پنج متغیر شامل رضایت از زندگی، ارتباطات، نوع رسانه مورد استفاده، پایگاه اقتصادی و اجتماعی و محل تولد به‌عنوان متغیرهای مستقل تأثیرگذار بر ارزش‌های افراد انتخاب و تحلیل شدند. نحوه سنجش این متغیرها در جدول شماره ۲ آمده است.

شاخص پایگاه اقتصادی - اجتماعی از مجموع متغیرهایی مانند تحصیلات پاسخگو و پدر و مادر وی، وضعیت اشتغال، پرستیژ شغلی و مساحت تقریبی منزل مسکونی به‌دست آمده است. نمرات هر یک از این متغیرها به نمره استاندارد تبدیل شده و از مجموع آنها، نمره پایگاه اقتصادی اجتماعی فرد محاسبه شد.

برای سنجش پایایی، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. همان‌طور که از جدول ۲ مشخص می‌شود، ضریب پایایی به‌دست آمده برای هر یک از مفاهیم در حد بالا است و این موضوع نشان‌دهنده همبستگی درونی بین متغیرها برای سنجش مفاهیم مورد نظر می‌باشد و بدین ترتیب می‌توان گفت که ابزار سنجش تحقیق ما از قابلیت اعتماد و یا پایایی لازم برخوردار است.

جدول ۲. توصیف متغیرها و شاخص‌های مورد استفاده در سنجش ارزش‌های اجتماعی، داده‌های پیمایش در شهر

هشتگرد، ۱۳۹۳

شاخص	سؤال یا گویه	طیف پاسخگویی	ضریب پایایی
رضایت از زندگی	میزان رضایت از زندگی میزان رضایت از محل زندگی میزان رضایت از وضعیت اقتصادی میزان رضایت از شغل میزان دستیابی به اهداف زندگی	۱ تا ۵	۰/۷۳
میزان ارتباطات	۱. میزان صحبت با اعضای خانواده. ۲. میزان صحبت با افراد محله در ارتباط با مسائل شهر و جامعه. ۳. میزان صحبت‌های تلفنی یا دوستان در هفته. ۴. انجمن‌های علمی. ۵. انجمن‌های هنری و ادبی. ۶. تشکل‌های ورزشی و تفریحی. ۷. انجمن اولیا و مربیان. ۸. شوراهای و انجمن‌های صنفی و حرفه‌ای. ۹. انجمن‌های اسلامی. ۱۰. احزاب و گروه‌های سیاسی. ۱۱. شوراهای محلی. ۱۲. تعاونی‌ها. ۱۳. نهادها و انجمن‌های خیریه و مذهبی	۱ تا ۵	۰/۸
ارزش‌های فرهنگی	۱. افتخار به ایرانی بودن. ۲. گذشتن از جان برای دفاع از کشور. ۳. گذشتن از مال برای دفاع از کشور. ۴. ترجیح سختی‌های کار در ایران به راحتی در کشورهای خارجی. ۵. تمایل به ماندن در ایران تا آخر عمر. ۶. خوشحال بودن از تولد در ایران. ۷. عشق ورزیدن به ایران. ۸. بالیدن به خود با شنیدن سرود ملی. ۹. پاسداری از تاریخ و فرهنگ ایرانی. ۱۰. شرکت در فعالیت‌های اجتماعی ملی. ۱۱. شرکت در فعالیت‌های فرهنگی ملی. ۱۲. شناخت تاریخ ملی. ۱۳. تعلق به ملت ایران	۱ تا ۵	۰/۹۲
	غرور ملی	رفتن به مجالس روضه خوانی رفتن به مسجد برای نماز جماعت رفتن به زیارت اماکن مذهبی نذر و نیاز شرکت در دعای کمیل	۱ تا ۵
ارزش‌های اقتصادی	میزان موافقت با این جمله که امروزه همه دنبال پول هستند. میزان موافقت با این جمله که کسب ثروت در زندگی اولویت اول افراد است. میزان موافقت با این جمله که هر کس پولدار باشد می‌تواند به اوج کامیابی برسد. میزان موافقت با این جمله که پولدارها همیشه موفق‌اند. میزان موافقت با این جمله که اگر آدم پولدار باشد، احتیاج به کار کردن ندارد.	۱ تا ۵	۰/۷۵
ارزش‌های اجتماعی	۱. میزان موافقت با معاشرت دختر و پسر قبل از ازدواج. ۲. موافقت با خواستگاری دختر از پسر. ۳. موافقت با به تأخیر افتادن سن ازدواج. ۴. موافقت با بالاتر بودن سن دختر نسبت به پسر در هنگام خواستگاری. ۵. موافقت با ازدواج با اقوام نزدیک. ۶. اهمیت رضایت پدر و مادر در انتخاب همسر	۱ تا ۵	۰/۸۱
	نگرش مدرن به ازدواج	اهمیت علم و دانش اهمیت صداقت و درستکاری اهمیت مقام و موقعیت در زندگی	۱ تا ۵
ارزش‌های مادی - فرامادی	مقابله با تورم و افزایش قیمت‌ها (گرانی)، حفظ نظم، امنیت و قانون در جامعه، دفاع از آزادی بیان و مطبوعات، مشارکت بیشتر مردم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی		

۴. یافته‌ها

تغییرات نسلی در مشخصه‌های اجتماعی - جمعیتی

مشخصه‌های اجتماعی - جمعیتی پاسخگویان در جدول ۳ ارائه شده است. حدود ۵۳/۴ درصد از پاسخگویان نسل جوان و ۵۲/۵ درصد از میانسالان، مرد بوده‌اند. این در حالی است که برخلاف دو نسل دیگر، در نسل بزرگسال، نسبت پاسخگویان زن (۵۶/۱ درصد) بیشتر از پاسخگویان مرد بوده است. ۳۱/۳ درصد از پاسخگویان نسل جوان، ۹۲/۶ درصد از پاسخگویان نسل میانسال و تمامی پاسخگویان نسل بزرگسال متأهل بوده‌اند. دو سوم از پاسخگویان نسل جوان متولد شهر بودند، برعکس ۸۷/۸ درصد از پاسخگویان نسل بزرگسال متولد روستا بودند.

جدول ۳. توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

متغیر	طبقات	جوان		میانسال		بزرگسال	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
جنس	مرد	۸۷	۵۳/۴	۸۵	۵۲/۵	۱۸	۴۳/۹
	زن	۷۶	۴۶/۶	۷۷	۴۷/۵	۲۳	۵۶/۱
محل تولد	شهر	۱۲۵	۷۶/۷	۶۸	۴۲	۵	۱۲/۲
	روستا	۳۸	۲۳/۳	۹۴	۵۸	۳۶	۸۷/۸
وضعیت تأهل	مجرد	۱۱۲	۶۸/۷	۱۲	۷/۴	۰	۰
	متأهل	۵۱	۳۱/۳	۱۵۰	۹۲/۶	۴۱	۱۰۰
سطح تحصیلات	ابتدایی و کمتر	۰	۰	۴۷	۲۶/۹	۳۲	۷۸
	راهنمایی	۰	۰	۲۲	۱۲/۶	۶	۱۴/۶
	متوسطه و دیپلم	۳۱	۱۹	۴۳	۲۴/۶	۲	۴/۹
	دانشگاهی	۱۳۲	۸۱/۰	۶۳	۳۶	۱	۲/۴
وضعیت اشتغال	شاغل	۵۹	۳۶/۲	۱۰۲	۶۳	۵	۱۲/۲
	غیر شاغل	۱۰۴	۶۳/۸	۶۰	۳۷	۳۶	۸۷/۸
کل		۱۶۳	۱۰۰	۱۷۵	۱۰۰	۴۱	۱۰۰

تحلیل نسلی متغیر تحصیلات نشان می‌دهد که مسیر تغییرات در سطح تحصیلات افزایشی بوده است و هرچه در سطوح نسلی جلو می‌رویم، به طور معناداری از درصد افراد در سطوح تحصیلی پایین کاسته و به سطح بعدی افزوده شده است. در نسل جوان، ۸۰ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات دانشگاهی بودند؛ در حالی که در نسل میانسال، ۲۶/۹ درصد تحصیلات ابتدایی، ۲۴/۶ درصد متوسطه و ۳۶ درصد از تحصیلات دانشگاهی برخوردار بوده‌اند. اما در نسل بزرگسال بیش از دو سوم از پاسخگویان تحصیلات ابتدایی و کمتر داشتند.

میانگین نمرات سایر متغیرهای مستقل در جدول ۴ نشان داده شده است. دامنه نمرات شاخص رضایت از زندگی بین ۵ تا ۲۵ است و نسل میانسال نسبت به نسل قبل و بعد خود رضایت کمتری از زندگی دارد. به لحاظ میزان ارتباطات، نمرات شاخص بین ۱۳ تا ۶۵ است. در نسل جوان و میانسال، ارتباطات در سطح متوسطی است اما نسل بزرگسال در سطح پایین است. به لحاظ پایگاه اقتصادی - اجتماعی، نسل جوان از پایگاه بالاتری برخوردار است. این گروه به جهت دارا بودن سطح تحصیلات بالاتر خود و والدین‌شان نسبت به نسل‌های پیشین از پایگاه بالاتری برخوردارند.

جدول ۴. میانگین نمرات مشخصه‌های اجتماعی در سه نسل جوان، میانسال و بزرگسال

متغیر	جوان	میانسال	بزرگسال	مقدار F	سطح معنی‌داری
رضایت از زندگی	۲۰/۶۵	۱۸/۵۰	۲۰/۲۶	۱۶/۸۴	۰/۰۰
میزان ارتباطات	۳۰/۴۴	۳۳/۰۳	۲۵/۲۹	۱۹/۰۸	۰/۰۰
پایگاه اقتصادی - اجتماعی	۱۰/۶۳	۸/۱۲	۶/۷	۷۲/۶۶	۰/۰۰۰

۵. تفاوت‌های نسلی در ارزش‌های اجتماعی

جدول ۵ به مقایسه ارزش‌های مادی/فرامادی در بین سه نسل جوان، میانسال و بزرگسال می‌پردازد. براساس این جدول، موارد: مقابله با تورم و افزایش قیمت‌ها و حفظ نظم، امنیت و قانون در جامعه به عنوان ارزش‌های مادی‌گرایی و موارد: دفاع از آزادی بیان و مطبوعات و مشارکت بیشتر مردم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی به عنوان ارزش‌های فرامادی‌گرایی تعریف شده‌اند.

- در رابطه با ارزش‌های مادی، طبق نتایج این جدول، اهمیت این ارزش‌ها در نسل

بررسی تفاوت‌های نسلی ارزش‌های اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن ... ۲۱۷

جوان، میانسال و بزرگسال به ترتیب برابر با ۳۹/۳، ۷۵/۳، ۸۲/۹ درصد است. بنابراین، این یافته‌ها نشان می‌دهد که ارزش‌های مادی در نسل جوان کمترین اهمیت و در نسل بزرگسال بیشترین اهمیت را دارد. اما در رابطه با ارزش‌های فرامادی، هیچ‌کدام از پاسخگویان نسل بزرگسال و میانسال برای ارزش‌های فرامادی از اولویت آنها نیستند. برای نسل جوان نیز ارزش‌های فرامادی درصد کمی (۶/۱) را شامل می‌شود. نسل جوان، علاوه بر ارزش‌های مادی برای ارزش‌های فرامادی نیز اولویت قائلند، به عبارتی به این دو جنبه در کنار هم اهمیت می‌دهند.

جدول ۵. توزیع نسبی پاسخگویان برحسب ارزش‌های مادی/فرامادی

ارزش	جوان	میانسال	بزرگسال
ارزش‌های مادی	۳۹/۳	۷۵/۳	۸۲/۹
ارزش‌های فرامادی	۶/۱	۰	۰
ارزش‌های تقاطعی مادی‌گرا	۲۸/۲	۱۴/۲	۱۴/۶
التقاطی فرامادی‌گرا	۲۶/۴	۱۰/۵	۲/۴
کل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

جدول ۶. میانگین ارزش‌های اجتماعی بر حسب نسل در شهر هشتگرد نشان می‌دهد. در خصوص ارزش‌های فرهنگی، دو بعد غرور ملی و تقید به انجام مناسک مذهبی مورد بررسی قرار گرفت. نمرات شاخص غرور ملی بین ۱۳ تا ۶۵ است. بنابر میانگین به دست آمده، نمرات هر سه نسل در سطح بالا قرار می‌گیرد. با این حال به لحاظ اهمیت و توجه به غرور ملی تفاوت معنی‌داری بین نسل‌های بزرگسال، میانسال و جوان وجود دارد و نسل بزرگسال بالاترین نمره را در این شاخص کسب نموده است. نسل میانسال در مرتبه دوم و نسل جوان کمترین نمره را به دست آورده است.

به لحاظ تقید به انجام مناسک مذهبی، دامنه نمرات بین ۵ تا ۲۵ است. بالاترین نمره متعلق به نسل بزرگسال و کمترین نمره مربوط به نسل جوان است. نسل بزرگسال از این لحاظ در سطح بالا و دو نسل دیگر در سطح متوسط قرار دارند.

جدول ۶. میانگین ارزش‌های اجتماعی بر حسب نسل در شهر هشتگرد ۱۳۹۳.

ارزش	جوان	میانسال	بزرگسال	مقدار F	سطح معنی‌داری
ارزش‌های غرور ملی	۵۲/۳۴	۵۷/۸۰	۶۳/۷۵	۷۷/۶۸	۰/۰۰۰
ارزش‌های فرهنگی	۱۵/۶۳	۱۷/۳۳	۱۹/۸۰	۱۴/۳۴	۰/۰۰۰
ارزش‌های اجتماعی	۱۷/۷۱	۱۷/۰۴	۱۵/۵۶	۲۲/۷	۰/۰۰
ارزش‌های اقتصادی (پول‌گرایی)	۱۶/۰۰	۱۶/۵۷	۱۴/۰۰	۱۷/۶۷	۰/۰۰۰
ارزش‌های اجتماعی	۱۱۶/۱۳	۱۲۴/۶۷	۱۳۱/۶۸	۹۰/۹۰	۰/۰۰۰

در مورد نگرش مدرن به ازدواج، نمرات شاخص بین ۶ تا ۳۰ قرار دارد و پاسخگویی که نمره ۳۰ را کسب کند، نگرش بسیار مدرنی نسبت به ازدواج دارد. در این مطالعه، اگر چه تفاوت‌های معنی‌داری در بین نسل‌های مختلف وجود دارد، با این حال هر سه نسل نگرش بینابینی به ازدواج دارند.

ارزش‌های اقتصادی نیز تنها در قالب یک شاخص به نام پول‌گرایی و به عبارتی میزان اهمیت پول در نزد سه نسل جوان، میانسال و بزرگسال تعریف شده است. دامنه نمرات شاخص بین ۵ تا ۲۵ است. مقایسه میانگین نمره ارزش‌های اقتصادی در بین سه نسل جوان، میانسال و بزرگسال نشان می‌دهد که نسل میانسال (میانگین ۱۶/۵۷) بیشتر از دو نسل جوان و بزرگسال برای ارزش‌های اقتصادی مانند پول اهمیت قائل‌اند. نسل بزرگسال (با میانگین ۱۴)، کم‌ترین میزان گرایش به ارزش‌های اقتصادی را نسبت به دو نسل دیگر دارد. در مجموع از لحاظ ارزش‌های اقتصادی هر سه نسل در سطح متوسطی قرار دارند.

متغیر ارزش‌های اجتماعی با ۵۱ گویه متشکل از ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ساخته شده است. برای ساختن این شاخص جهت گویه‌های نگرش مدرن به ازدواج تغییر یافت. دامنه نمرات شاخص بین ۵۱ تا ۲۵۱ است و کسی که نمره ۵۱ را کسب کند، جهت‌گیری ارزشی مدرن‌تری دارد و کسی که نمره ۲۵۱ را کسب نماید، بالاترین جهت‌گیری ارزشی سنتی را دارد. نتایج مقایسه میانگین‌ها در سه نسل نشان داد که تفاوت آماری معنی‌داری بین ارزش‌های اجتماعی در بین سه نسل جوان، میانسال و بزرگسال وجود دارد. به طوری که میانگین نمره ارزش‌های اجتماعی در نسل بزرگسال بیش از دو نسل دیگر است. پس از آن نسل میانسال است که بر اساس نمره کسب شده این دو نسل در سطح متوسط است. کمترین نمره را نسل جوان کسب نموده و در سطح پایین قرار دارد. به عبارتی، نسل جوان تمایل بیشتری به ارزش‌های مدرن دارد.

جدول ۷ نتایج تحلیل دو متغیره بین متغیرهای مستقل تحقیق و ارزش‌های اجتماعی را به تفکیک برای نسل‌های جوان، میانسال و بزرگسال نشان می‌دهد. بررسی نتایج مربوط به آزمون، رابطه معنی‌داری بین دو متغیر جنس و محل تولد با ارزش‌های اجتماعی در هیچ کدام از نسل‌ها نشان نداد. نوع رسانه، متغیر دیگری بود که اثر آن بر ارزش‌های اجتماعی آزمون شد. این متغیر تأثیر معنی‌داری بر ارزش‌های اجتماعی نسل جوان و میانسال دارد اما در نسل بزرگسال تأثیری ندارد. بر اساس این متغیر، پاسخگویانی که رادیو بیشتر استفاده می‌کنند، بالاترین نمره و کسانی که ماهواره استفاده می‌کنند کمترین نمره را کسب کرده‌اند.

همان‌گونه که اطلاعات جدول مذکور بیان می‌کند، بین رضایت از زندگی و ارزش‌های اجتماعی در نسل بزرگسال، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد؛ به گونه‌ای که پاسخگویانی که رضایت بیشتری از زندگی دارند، اهمیت بیشتری به ارزش‌های اجتماعی می‌دهند. اما این متغیر تأثیری بر ارزش‌های اجتماعی نسل جوان و میانسال ندارد.

جدول ۷. نتایج تحلیل دو متغیره بین متغیرهای مستقل تحقیق و ارزش‌های اجتماعی

متغیرهای مستقل		نسل جوان			نسل میانسال			نسل بزرگسال	
جنس	مرد زن	میانگین	مقدار آزمون	معنی‌داری	میانگین	مقدار آزمون	معنی‌داری	مقدار آزمون	معنی‌داری
				۱۱/۴۷	۰/۵۰۰	۰/۱۱۰	۱۲۵/۱۱	۰/۷۳۷	۰/۹۲۶
		۱۱۴/۷۵			۱۲۴/۱۹			۱۳۱/۸۲	۰/۱۹۴
محل تولد	شهر	۱۱۵/۱۵	۰/۰۴۳	۰/۴۵۱	۱۲۳/۱۹	۲/۰۴۶	۰/۴۲۱	۱۳۱/۸۰	۰/۰۵۲
	روستا	۱۱۵/۰۷			۱۲۵/۷۵			۱۳۱/۶۶	۰/۶۱۷
نوع رسانه	تلویزیون	۱۱۴/۷۷	۴/۸۹	۰/۰۰۱	۱۲۲/۰۸	۳/۳۰۴	۰/۰۱۲	۱۳۱/۳۴	۰/۴۵۵
	رادیو	۱۲۶/۵۲۱			۱۳۳/۲۵				
	اینترنت	۱۱۵/۲۸							
	ماهواره	۱۰۵/۲۵							
	مطبوعات	۱۱۳/۷۰			۱۳۰/۰				
رضایت از زندگی		ضریب پیرسون	معنی‌داری	ضریب پیرسون	معنی‌داری	ضریب پیرسون	معنی‌داری	ضریب پیرسون	معنی‌داری
میزان ارتباطات		۰/۰۳۳	۰/۶۷۵	۰/۱۵۴	۰/۰۵۱	۰/۴۶۲	۰/۰۰۲	۰/۱۸۴	۰/۰۰۲
پایگاه اقتصادی و اجتماعی		۰/۱۸۳	۰/۰۲۰	۰/۰۷۲	۰/۳۶۶	۰/۲۱۲	۰/۱۸۴	۰/۷۴۹	۰/۱۸۴
		۰/۰۷۵	۰/۳۴۴	۰/۱۵۸	۰/۰۴۵	۰/۰۵۱	۰/۷۴۹	۰/۷۴۹	۰/۷۴۹

بر پایه این بررسی، رابطه بین میزان ارتباطات و ارزش‌های اجتماعی برای نسل جوان تأیید شد اما برای نسل میانسال و بزرگسال مورد تأیید قرار نگرفت. نتایج جدول ۴ همچنین نشان می‌دهد میان پایگاه اقتصادی - اجتماعی و ارزش‌های اجتماعی در نسل میانسال رابطه معکوس و معنی‌داری وجود دارد. جدول ۸ رگرسیون چندمتغیره تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را نشان می‌دهد. به‌منظور پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته ارزش‌های اجتماعی نسل‌های مختلف، چهار متغیر مستقل رضایت از زندگی، ارتباطات، نوع رسانه مورد استفاده و پایگاه اقتصادی و اجتماعی وارد مدل شده است.

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیونی عوامل مؤثر بر تحول ارزش‌های اجتماعی در نسل جوان نشان داد که ارتباطات، نوع رسانه مورد استفاده، تأثیر آماری معنی‌داری بر ارزش‌های اجتماعی در نسل جوان وارد می‌سازند. همچنین، مقدار R^2 تعدیل شده برابر با $0/098$ نشان می‌دهد $9/8$ درصد از تغییرات ارزش‌های اجتماعی در نسل جوان ناشی از دو متغیر مورد نظر است.

متغیر ارتباطات با ضریب بتای $0/268$ ، بیشترین تأثیر را بر ارزش‌های اجتماعی نسل جوان داشته است. یعنی با افزایش ارتباطات نسل جوان، جهت‌گیری آنها به سمت ارزش‌های سنتی افزایش خواهد یافت. جهت رابطه نوع رسانه بر ارزش‌های اجتماعی منفی بوده است. در اینجا استفاده از تلویزیون، رادیو و روزنامه، به‌عنوان گروه مرجع در نظر گرفته شده است؛ بدین معنی که پاسخگویانی که ماهواره و اینترنت اصلی‌ترین رسانه مورد استفاده آنهاست، جهت‌گیری مدرن‌تری به ارزش‌های اجتماعی دارند. بر اساس ضریب بتای $0/183$ - افزایش یک انحراف معیار در استفاده جوانان از اینترنت و ماهواره، به اندازه $0/183$ از ارزش‌های اجتماعی آنها کم می‌کند.

جدول ۸. تحلیل رگرسیون عوامل مؤثر بر تحول ارزش‌های اجتماعی به تفکیک نسل

.Sig	t	Beta	Std. Error	B		
					عدد ثابت	نسل جوان
۰/۰۰۱	۳/۵۱	۰/۲۶۸	۰/۱۱۲	۰/۳۹۳	ارتباطات	
۰/۰۱۹	-۲/۳۶۱	-۰/۱۸۳	۱/۵۳۷	-۳/۶۳۰	استفاده از ماهواره و اینترنت	
R= 0/347 R ² =0/121 Adjusted R ² =0/098 F=5/41 Sig=0/000						
۰/۰۱۳	۲/۵۱	۰/۲۰۶	۰/۲۱۰	۰/۵۲۷	رضایت از زندگی	نسل میانسال
۰/۰۳۳	-۲/۱۵۴	-۰/۱۷۱	۰/۲۶۱	-۰/۵۶۲	پایگاه اقتصادی و اجتماعی	
۰/۰۰۵	-۲/۸۱۶	-۰/۲۲۹	۲/۲۹۴	-۶/۴۶۰	استفاده از ماهواره و اینترنت	
R= 0/371 R ² =0/138 Adjusted R ² =0/116 F=6/271 Sig=0/000						
۰/۰۰۱	۳/۷۷۹	۰/۵۲۹	۰/۲۶۱	۰/۹۸۴	رضایت از زندگی	نسل بزرگسال
R= 0/552 R ² =0/305 Adjusted R ² =0/249 F=5/409 Sig=0/003						

در رابطه با عوامل مؤثر بر تحول ارزش‌های اجتماعی در نسل میانسال، نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که ارزش‌های اجتماعی در این نسل تحت تأثیر سه متغیر رضایت از زندگی، پایگاه اقتصادی و اجتماعی و استفاده از اینترنت و ماهواره است. همچنین، مقدار R² تعدیل شده (۰/۱۱۶) نشان می‌دهد ۱۱/۶ درصد از تغییرات ارزش‌های اجتماعی در نسل میانسال ناشی از این سه متغیر است. متغیر نوع رسانه با ضریب بتای ۰/۲۲۹، بیشترین تأثیر را بر ارزش‌های اجتماعی نسل میانسال داشته است؛ یعنی با افزایش یک انحراف معیار در استفاده از ماهواره و اینترنت نسل میانسال، جهت‌گیری سنتی به ارزش‌های اجتماعی به اندازه ۰/۲۲۹ انحراف معیار کاهش خواهد یافت. متغیر رضایت از زندگی نیز تأثیر معنی‌داری بر ارزش‌های اجتماعی دارد و با افزایش سطح رضایت از زندگی جهت‌گیری سنتی به ارزش‌های اجتماعی بیشتر است. پایگاه اقتصادی و اجتماعی، متغیر دیگری است که توانست تأثیر آماری معنی‌داری بر ارزش‌های اجتماعی نسل میانسال بگذارد. مقدار ضریب بتای پایگاه اقتصادی و اجتماعی بر ارزش‌های اجتماعی نسل میانسال برابر با ۰/۱۷۱- است که نشان‌دهنده تأثیر منفی آن بر ارزش‌های اجتماعی است. یعنی با افزایش

یک انحراف معیار در پایگاه اقتصادی و اجتماعی نسل میانسال، جهت گیری آنها به ارزش های اجتماعی سنتی به اندازه ۰/۱۵۴ کاهش پیدا خواهد کرد.

بر اساس نتایج تحلیل رگرسیونی عوامل مؤثر بر ارزش های اجتماعی در نسل بزرگسال، متغیر رضایت از زندگی تنها متغیر اثرگذار بر ارزش های اجتماعی است و سایر متغیرها تأثیری در متغیر تابع نداشته اند. همچنین، مقدار R2 تعدیل شده (۰/۲۴۹) نشان می دهد که ۲۴/۹ درصد از تحول ارزش های اجتماعی در نسل بزرگسال ناشی از متغیر رضایت از زندگی است.

جمع بندی و نتیجه گیری

مقاله حاضر به تفاوت های نسلی ارزش های اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر قدیم هشتگرد پرداخت. چهارچوب نظری این مطالعه، نظریه تحول و دگرگونی ارزشی اینگلهارت بود. به اعتبار تعاریف مفهومی نسل و با تکیه بر نظریه ماهایم از لحاظ معیارهای بیولوژیکی - سن - و معیارهای جامعه شناختی، با فرض اینکه دوره اصلی شکل گیری یا جامعه پذیری هر نسل تقریباً در حدود ۲۵ سالگی پایان می پذیرد، تعریف عملیاتی و طبقه بندی سه نسل به صورت نسل جوان (گروه های سنی ۱۸ تا ۲۹ ساله)، نسل میانسال (گروه سنی ۳۰ تا ۵۵ ساله) و نسل بزرگسال (گروه سنی ۵۶ سال و بالاتر) صورت گرفت. سپس نظام ارزشی افراد در ابعاد مختلف فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی بررسی شد.

در خصوص ارزش های فرهنگی دو بعد غرور ملی و تقید به انجام مناسک مذهبی مورد بررسی قرار گرفت. یافته ها نشان داد هر سه نسل اهمیت زیادی به ارزش های ملی می دهند؛ البته نسل بزرگسال بالاترین نمره را در این شاخص نسبت به نسل های جوان تر کسب نمود. به لحاظ تقید به انجام مناسک مذهبی، نسل بزرگسال بیش از دو نسل دیگر به این مناسک مذهبی تقید داشته، با این حال نمرات نسل جوان و میانسال نیز در سطح متوسط قرار دارد. در مورد نگرش مدرن به ازدواج، اگر چه تفاوت هایی در بین نسل های مختلف وجود دارد، با این حال هر سه نسل نگرش بینابینی به ازدواج دارند. این یافته ها همسو با مطالعه آزاد ارمکی و غفاری (۱۳۸۳) است و توافق نسلی در میان نسل ها و بر پایه مقولاتی چون اهمیت بالای خانواده، غرور ملی، تأکید بر رضایت والدین در امر ازدواج و تشکیل خانواده وجود دارد. مقایسه ارزش های مادی و فرامادی نسل میانسال و جوان همسو با نتایج اینگلهارت است. نتایج مطالعه نشان داد که ارزش های مادی که به اولویت افراد به مقابله با

تورم و افزایش قیمت‌ها (گرانی)، حفظ نظم، امنیت و قانون در جامعه اشاره دارد، در نسل جوان کمترین اهمیت و در نسل بزرگسال بیشترین اهمیت را دارد. در رابطه با ارزش‌های فرامادی، که به دفاع از آزادی بیان و مطبوعات و مشارکت بیشتر مردم در تصمیم‌گیری‌های سیاسی اشاره دارد، نیز اولویت هیچ کدام از پاسخگویان نسل بزرگسال و میانسال ارزش‌های فرامادی اولویت آنها نمی‌باشد. برای نسل جوان نیز ارزش‌های فرامادی درصد کمی را شامل می‌شود. در واقع، نسل جوان به ترکیبی از ارزش‌های مادی و فرامادی اولویت قائلند.

ارزش‌های اقتصادی متمرکز بر این موضوع است که چه نسبتی از جمعیت ما برای انگیزه‌های غیراقتصادی کار تأکید می‌کنند. آیا کار کردن فقط به خاطر پول در آوردن است یا خیر؟ یافته‌ها نشان داد، نسل میانسال بیشتر از دو نسل جوان و بزرگسال، برای ارزش‌های اقتصادی مانند پول اهمیت قائل‌اند. این یافته همسو با انتظارات ما بر اساس نظریه اینگلهارت نیست. انتظار بر این بود نسل بزرگسال بیشترین اولویت را به ارزش‌های اقتصادی بدهد و به‌طور خطی هر چه در سطوح نسلی جلو بیاییم، از اهمیت آن کاسته شود؛ در حالی که ارزش‌های اقتصادی در نسل میانسال افزایش یافته اما در نسل جوان مجدداً روند کاهش یافته است.

متغیر ارزش‌های اجتماعی که با ۵۱ گویه متشکل از ارزش‌های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی بود، جهت‌گیری افراد به سمت ارزش‌های مدرن و سنتی را نشان داد. نتایج نشان داد که تفاوت آماری معنی‌داری بین ارزش‌های اجتماعی در بین سه نسل جوان، میانسال و بزرگسال وجود دارد. کمترین نمره ارزش‌های اجتماعی را نسل جوان کسب نمود و در سطح پایین قرار گرفت. بدین معنی که در مجموع نسل جوان تمایل بیشتری به ارزش‌های عقلایی و مدرن دارد. نسل بزرگسال برای ارزش‌های اجتماعی و اقتصادی سنتی بیش از دو نسل جوان و میانسال ارزش و اهمیت قائل است.

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیونی عوامل مؤثر بر تحول ارزش‌های اجتماعی در نسل جوان نشان داد دو متغیر ارتباطات و نوع رسانه توانسته‌اند تأثیر آماری معنی‌داری بر ارزش‌های اجتماعی در نسل جوان وارد سازند. در نسل میانسال، ارزش‌های اجتماعی تحت تأثیر سه متغیر رضایت از زندگی، پایگاه اقتصادی و اجتماعی و نوع رسانه است و در نسل بزرگسال، ارزش‌های اجتماعی تحت تأثیر رضایت از زندگی است.

بر اساس این مطالعه، پایگاه اقتصادی - اجتماعی تنها در نسل میانسال اثر معنی‌داری

داشته است. متغیر تحصیلات پاسخگو و والدین وی از مهمترین مؤلفه‌های این شاخص به شمار می‌روند و با توجه به اینکه در دو نسل دیگر تفاوت در سطح تحصیلات پاسخگویان یا والدین شان کم است، اثرگذاری پایگاه بر ارزش‌های اجتماعی نیز معنی‌دار نمی‌باشد. اما در نسل میانسال، که تنوعی از سطوح تحصیلی را شاهد هستیم، این متغیر به‌عنوان عامل مؤثر در ارزش‌های اجتماعی شناسایی شد. استفاده از ماهواره و اینترنت نیز تأثیر معنی‌داری بر ارزش‌های اجتماعی نسل جوان و میانسال داشته است. با توجه به گسترش شبکه‌های ارتباطی مجازی و این موضوع که کاربران این شبکه‌ها بیشتر جوانان هستند پیش‌بینی می‌شود، فرض شتاب تفاوت‌های نسلی در آینده، عمیق‌تر و ابعاد روزافزون‌تری داشته باشد. در مجموع نتایج این تحقیق تفاوت بین نسل‌های جوان و بزرگسال را در نظام ارزشی نشان داد. نتایج حاکی از آن است که گرایش نسل جوان به ارزش‌های سنتی رو به کاهش است. در شهر هشتگرد، که در سال‌های اخیر به دلیل مهاجرپذیری و مجاورت با شهر جدید هشتگرد، با تغییرات اجتماعی - اقتصادی متعددی مواجه بوده، نوعی فرهنگ نیمه‌مدرن و نیمه‌سنتی به وجود آمده است. لذا تفاوت‌های نسلی مورد تأیید است. اما این تغییرات باعث نشده که ارزش‌های اجتماعی نسل جوان در تضاد با نسل‌های پیشین قرار گیرد. حتی نمی‌توان طبق نظر اینگلهارت طبقه‌بندی از مادی فرامادی ارائه داد. در واقع نسل جوان بر ترکیبی از ارزش‌های سنتی و مدرن و یا تلفیقی مادی - فرامادی تأکید دارد. به عبارتی ضمن اینکه تفاوت‌های نسلی در برخی متغیرها را شاهدیم، که آن هم متأثر از اوضاع جدید اجتماعی در دهه اخیر است، با این حال نسل جوان رویکرد بینابینی به ارزش‌ها دارد. از طرفی نسبت به نسل بزرگسال اهمیت کمتری به ارزش‌های مادی می‌دهد و به حضور و مشارکت در مراسم مذهبی تمایل کمتری دارد، با این حال روابط باز و بدون چارچوب در ازدواج را نمی‌پذیرد و به نقش خانواده در ازدواج و تشکیل خانواده و ارزش‌های ملی و غرور ملی اهمیت زیادی می‌دهد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

۱. اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳). تحول فرهنگی در جوامع صنعتی، ترجمه مریم وتر، تهران: نشر کویر.
۲. اینگلهارت، رونالد و پل آبرامسون (۱۳۷۸). «امنیت اقتصادی و دگرگونی ارزشی»، ترجمه شهناز شفیع‌خانی، نامه پژوهش، شماره ۱۴.
۳. آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۰). «شکاف بین‌نسلی در ایران»، نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، شماره ۴، سال ۱۳۸۰، تهران: نشر کلمه.
۴. آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۲). «تجربه جهانی و گسست فرهنگی - اجتماعی در ایران»، به اهتمام علی اکبر علیخانی، تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۵. آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۶). «فرآیند تغییر نسلی؛ بررسی فرا تحلیلی در ایران»، فصلنامه جوانان و مناسبات نسلی، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۸۶.
۶. آزاد ارمکی، تقی و احمد غیاثوند (۱۳۸۳). جامعه‌شناسی تغییرات فرهنگی در ایران، تهران: انتشارات آن.
۷. آزاد ارمکی، تقی و غلامرضا غفاری (۱۳۸۳). جامعه‌شناسی نسلی در ایران، تهران: نشر پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۸. تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۱). جامعه ایرانی و شکاف میان نسل‌ها، فصلنامه راهبرد، شماره ۲۶، مرکز تحقیقات استراتژیک.
۹. توکلی، مهناز (۱۳۸۲). «بررسی ویژگی‌های دو نسل در چارچوب نظام ارزشی»، به اهتمام علی اکبر علیخانی، تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۱۰. تیموری، کاوه (۱۳۷۷). بررسی و مقایسه نظام ارزش‌های پسران و پدران و عوامل مؤثر بر آن در شهر تهران، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی.
۱۱. چیت‌سازقی، محمدجواد (۱۳۸۶). بازشناسی مفاهیم نسل و شکاف نسلی، جوانان و مناسبات نسلی شماره اول.
۱۲. خالقی‌فر، مجید (۱۳۸۱). «بررسی ارزش‌های مادی و فرامادی جوانان تحصیل‌کرده ایرانی، عوامل مؤثر بر آن و رابطه آن با برخی نشانگان فرهنگی». نامه پژوهش فرهنگی، سال هفتم، شماره ۳.
۱۳. رازقی نصرآباد، حجه بی‌بی و حسن سرایی (۱۳۹۳). «تحلیل کوهورتی (نسلی) نگرش زنان درباره ارزش فرزند در استان سمنان»، زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۲، شماره ۱.
۱۴. شولتس، دوآن (۱۳۷۸). نظریه‌های شخصیت، ترجمه یوسف کریمی، تهران: نشر ارسباران.
۱۵. کسل، فیلیپ (۱۳۸۴). چکیده آثار آنتونی گیدنز، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر ققنوس.
۱۶. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۰). مقدمه‌ای بر تحلیل نهادین مدرنیته و مدرنیسم، ترجمه حسینعلی نوذری، تهران: انتشارات نقش جهان.

۱۷. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۳). تجدد و تشخیص، ترجمه ناصر موقیان، تهران: نشر نی.
۱۸. محسنی، منوچهر (۱۳۷۹). بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی - فرهنگی در ایران، تهران: دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی.
۱۹. محسنی، منوچهر (۱۳۸۶). بررسی در جامعه‌شناسی فرهنگی ایران، چاپ اول، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
۲۰. معیدفر، سعید (۱۳۸۳). «شکاف نسلی یا گسست فرهنگی (بررسی شکاف نسلی در ایران)»، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۴، زمستان ۱۳۸۳.
۲۱. ملکشاهی، زینب (۱۳۸۵). شکاف نسلی جوانان (۲۵-۱۵ سال) با نسل انقلاب (۵۲-۴۲ سال)؛ مطالعه موردی شهر ایلام، رساله کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
۲۲. نیک‌گهر، عبدالحسین (۱۳۷۲). میزگرد بررسی وضعیت جامعه‌شناسی در ایران، مجله دانشگاه انقلاب، شماره ۹۷.

ب) منابع لاتین

1. Cileli, Meral and Tezar, Esion (1998). Life and value orientation of Turkish university students, *Adolescence*, vol. 33, No. 129.
2. Inglehart, R. , et al. (2004). *Human Beliefs and Values*, Buenos Aires, Argentina: Siglo Veintiuno Editores.
3. Inglehart, Ronald (1977). *Modernization and Post Modernization: Cultural Economic, and Political Chang in 43 Societies*. Princeton University Press, New Jersey.
4. Inglehart, Ronald (2000). *Globalization and Postmodern Values*. The Washington Quarterly. 23: 1, The Center for Strategic and Internal Studies and the Massachusetts Institute of Technology.
5. Inglehart, Ronald ; Christian Welzel (2004). *Modernization ,Cultural Chang and Democracy: The Human Development Sequent*. New York: Cambridge University Press.